

Türkiye’de Küreselleşmeye Tepkiler Üzerine*

Cem Somel

*Var olanı halk yoh sanurlar
Yoh varlığına aldanurlar*
Fuzulî (2002: 50)

Giriş

20. yüzyılda işçi köylü ihtilâlleri ve bağımsızlık harpleri sonucu sosyalist ülkü ile kurulmuş devletlerden bazısı yüzyılın sonlarına doğru siyasî yapılarını değiştirerek (SSCB, Yugoslavya), bazısı ise görünürde siyasî rejimini değiştirmeksizin (Çin, Vietnam) tedricen kapitalizme geçti. İki farklı ideolojik kutuplu dünya sona erdi.

İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle kapitalist dünya sisteminin merkez ülkelerinde sermayedar sınıflar ile emekçi sınıflar arasındaki güçler dengesi sermaye lehine değişti. Sermayedar sınıflar kapitalizmin aşırı bireyci iktisadî liberalizm ideolojisini canlandırdı. Emekçilerin sosyal devlet kazanımlarını azar azar, birer birer iptal etmeğe başladılar. Yüksek istihdamı öncelikli siyasî hedef olmaktan çıkardılar. Merkez ülkelerde işsizlik oranı yükseldikçe sermayedar sınıflar işçilerin dikkatini yabancı işçilere ve göçmenlere yönlendirerek milliyetçiliği ve ırkçılığı körükledi.

Dünya kapitalizminin merkezlerinin 16. yüzyıldan beri çevre ülkelere yönelik politikalarının esas amacı, ucuz ham madde kaynaklarını kontrol altında tutmak, ucuz iş gücünü kullanmak ve pazarları kontrol etmek olagelmisti. İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle mer-

*| Eleştiri ve önerilerinden çok yararlandığım *Praksis* Yayın Kuruluna teşekkür ederim. Kusurlar bana aittir.

- 1| Bu etkilerin biraz daha ayrıntılı açıklaması için bk. Somel (2001; 2002).

kez ülkelerin devletleri, dünyada kendi şirketlerinin ticaret ve yatırım faaliyetleri önündeki tüm engelleri ve pürüzleri kaldırmak için çabalarını yoğunlaştırdı. Çevre ülkelere millî sanayileşme çabalarından vazgeçmelerini, serbest piyasacı politikaları benimsemelerini telkin ettiler. Çevre ülkelerde, merkez ülkelerin sermayedarları ve devletleri ile ittifakı iktidarlarının önemli bir dayanağı olarak gören yerli hâkim sınıflar, merkez ülkelerin bu yeni iktisat politikası telkinlerini benimsedi. İthal ikameci sanayileşme politikalarını ve bu politikaların temelini oluşturan iktisadî özerklik fikrini, yani ekonominin dışarıya bağımlılığını azaltma hedefini terk ettiler. Çevre ülke ekonomileri merkez ekonomilerinin tesirine açıldıkça üretim güçlerinin gelişmesi durmakta, gelir dağılımları bozulmakta ve bağımlılıkları artmaktadır.¹

Çevre ülkelerin hâkim sınıflarının başlıca unsurları büyük sermayedarlar, büyük toprak ağaları, siyasetçiler, kamu görevlilerinin yüksek maaş alan üst tabakaları, serbest meslek erbabının bir kısmı, basın ve televizyonlarda kilit mevkieerde çalışanlardır. Bunlar, merkez ülkelerin sermayesinin nüfuzuna açılarak yoksullaşan çevre ekonomisinde yüksek gelirlerini koruyabilmektedir ve siyasî davranışlarını düzeni koruma içgüdüsü yönlendirmektedir.

Uygulanan yeni liberal politikalar sistemin çevre ülkelerinde gelir dağılımını bozmağa, yoksullaşmayı artırmağa ve iktisaden dışarıya bağımlı derinleştirmeğe devam ederken merkez ülke devletleri küreselleşmeye karşı tepkileri kontrol altında tutmak ihtiyacındadır. Bu sebeple merkez ülke devletleri, iradelerine tam boyun eğmeyen Irak, İran, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Küba ve Libya gibi 'haydut' devletleri dünyaya ibret etmek için askerî müdahale, ticarî abluka ve başka yöntemlerle cezalandırmağa çalışmaktadır. Çevre ülkelerde küreselleşmeye direnen halk hareketlerine karşı ve bireysel tedhişçi tepkilere karşı mücadele etmektedirler. Merkez ülkeleri bir yandan da bilim, kültür ve kitle iletişim alanındaki hâkimiyetlerini kullanarak küreselleş-

meci politikalarını destekleyen yoğun bir ideolojik mücadele vermektedir.

‘Küreselleşmeye karşı ne yapmalı’ sorusunu irdeleme, kapitalist dünya sisteminin bu somut şartlarından başlamalıdır. Bir kere, karşı olunan, kapitalist dünya sisteminin küreselleşme döneminde artırdığı bağımlılaştırma ve yoksullaştırma gibi *etkileri* midir, yoksa dünya sisteminin *kendisi* midir? Dünya sisteminde menfaatler nesnel olarak nasıl kümelenmektedir? En keskin ve uzlaşmaz çelişki kimlerin arasındadır? Sistemin yoksullaştırıcı ve bağımlılaştırıcı etkileri nasıl bertaraf edilebilir? Bu soruları doğru ve objektif bir şekilde irdelemeksizin ‘ne yapmalı’ sorusuna da isabetli bir cevap verilemez.

Bu soruları burada kendimiz kısaca ele alalım.

Kapitalizmde eşit olmayan gelişme, bir yasa gibi işlenmektedir. Sistem tasfiye edilmedikçe dünyada eşitsizlik, sefalet, ahlâkî çöküntü ve tabiatın onulmaz tahribatı artarak devam edecektir.

Küreselleşme dünyada emek ile sermaye arasındaki temel çelişkiyi değiştirmemiştir. En ağır sömürü, dolaşımı ile en keskin çelişki, gelişmiş ülkelerin sermayedarları ile çevre ülkelerin emekçi halkları arasındadır. Bunun yanında merkez ülke sermayedarlarının kendi ülkelerindeki işçilerle çelişkisi de keskinleşmektedir, ama sistemin bütünü içinde tali kalmaktadır.

Kapitalist dünya sistemini çözecek olan, çevre ülkelerde emekçi sınıfların iktidara gelerek ülkelerini sistemin nüfuzundan çıkarmasıdır.² Kapitalist dünya sisteminin çevre ülkeleri yoksullaştırıcı ve bağımlılaştırıcı etkisi en başta ülkeler arası mal, hizmet ve sermaye hareketleri ile gerçekleşmektedir. Çevre ülkelerde kurulacak emekçi halk iktidarları mal, hizmet ve sermaye hareketlerini kontrol altına alarak bu etkiyi en aza indirmeye çalışacaktır. Sistemden huruç, çevre ülkelerden merkez ülkelere kaynak transferini azaltarak beriki ülkelerde dahilî sınıf mücadelesini keskinleştirecektir.

Halk iktidarlarının yoksulluğu ve bağımlı yapıyı

2| Batı dillerinde “kopma”, “bağılantıyı koparma” diye ifade edilen bu nüfuzdan çıkma eyleminin en güzel Türkçe karşılığı “huruç”tur. Kelimenin anlamını bir sözlük (Develioğlu, 1995) “çıkış, çıkma, dışarı çıkma; ayaklanma” olarak vermekte, bir diğeri (Redhouse, 1981) bunlara “yeni bir hareket başlama-sı” anlamını eklemektedir.

değiştirme mücadelesi, demokrasiye ve sosyal adalete yönelişi, sosyalizmin inşasının başlangıcı olacaktır. Sosyalizm, her ülkenin kendi şartlarına göre farklı özellikler göstermekle beraber, esas itibarı ile üretimin toplumsal ihtiyaçlara göre belirlendiği, kendi kaynaklarına dayanan, kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına özen gösteren, mülk gelirlerinin tasfiye edildiği ve emek gelirlerinin mümkün mertebe eşitlendiği, her alanda siyasî kararlara demokratik katılımın gerçekleştiği, insanlar arasında her türlü eşitsizliği kaldırmak için ideolojik mücadele verildiği bir toplumsal düzendir.

Merkez ülkelerde sosyal refah devletini canlandırmak artık mümkün değildir. Çevre ülkelerde burjuvaların önderliğinde millî kalkınma seçeneği de kalmamıştır. Kapitalist dünya sistemine karşı çıkmaksızın (yani ondan kopmağa çalışmaksızın) sistemin yoksullaştırma ve bağımlılaştırma gibi etkilerine karşı direnilemez. Geçmişte sermayedar sınıflar sistemin bu etkilerini yumuşatmayı (sosyal devlet politikası ile ve millî kalkınma ülküsü ile uzlaşmayı) ancak kapitalist dünya sisteminin istikbalî tehlikeye girdiğinde kabul etmiştir. Kapitalizmin beş asırlık tarihinin öğrettiklerinin ışığında, yirminci yüzyılın gelgit tecrübesinden sonra ve kapitalizmin şimdiki toplumsal tahribatını ve tabiatı yok edişini göre göre, sistemi *tekrar* reformlarla ıslah etmeğe çalışmak, insanlık için gerçekçi bir çıkış yolu değildir.

* * *

Küreselleşmeye karşı bu stratejiyi biraz daha açmak için Türkiye’de küreselleşme döneminde uygulanan politikalara ve etkilerine karşı ortaya çıkan iki tepkiyi ele almak, bunları tanıtıp değerlendirdikten sonra kendi görüşümüzü tekrar sunmak uygun olacaktır. İnceleyeceğimiz iki tepki, liberal solcu ve milliyetçi solcu akımlardır. Bu akımları inceler iken ister istemez örgütleri, çevreleri, kişileri gruplandırmak zorundayız. Her sınıflandırmada olduğu gibi, örgütleri, çevreleri ve kişileri

gruplayışımıza itirazlar (ve haklı itirazlar) olabilir. Kullanıldığımız liberal ve milliyetçi sıfatlarına da itirazlar olabilir. Ancak gruplamak pratik bir gerektir ve asgarî müşterekleri olan somut akımlara tekabül etmektedir. Sıfatlar da, benimsenmese dahi, kullanımda olan sıfatlardır. Buradaki amacımız fertlere veya topluluklara etiket yapıştırmak değil, somut fikirleri ve tavırları tahlil etmektir.

1. Liberal Solcu Tepki

Yirminci yüzyılın sonlarında sosyalist kabul edilen ülkelerde kapitalizmin ihyası, dünyada birçok sosyalist aydını travmaya soktu. Liberal solcu akımın şekillenmesinde bu travmanın etkisi büyüktür. Travma, bazı sosyalistlerde üretim araçlarının kamu mülkiyetine dayanan ve merkezden plânlanan bir ekonominin işleyeceği kanısına yol açmıştır. İlâveten, bir kısım sosyalistler, burjuva ideologlarının SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki siyasî yapıya yönelttiği eleştirilerin ve anarşizmin etkisi altında, iktidarın ahlâk bozduğuna; bu sebeple -iktidarda kimler olursa olsun- devletin daima tüm yurttaşlar üzerinde baskıcı olacağına kani olmuştur. Her iki görüş, birçok sosyalisti küreselleşme döneminin vahşileşen kapitalizmini *iktidara gelmeksinin* ıslah etme şeklinde bir strateji benimsemeğe sevk etmiştir. Islahat, ‘toplumsal muhalefeti’ harekete geçirerek, iktidardakileri mağdurların taleplerini uygulamaya zorlamakla gerçekleşecektir. Liberal solcuların birçoğu siyasî iktidarı kullanmadan bir sosyal devrim gerçekleştirmeyi ümit etmektedir.

Liberal solcu akım, sınıf mücadelesinin yanında başka (milliyet, ırk, din, cinsel yönelim) kimlikli ezilenlerin özgürlük mücadelesini ön plâna çıkarmaktadır. Liberal solcu akım devletin tabiatı gereği baskıcı olduğunu kabul ettiğinden, “ulus devletin” egemenliğini “ulus ötesi” kuruluşlara ve mahallî yönetimlere devretmeğe başladığına ve bunun demokratikleşmenin gereği olduğuna dair Batı’dan gelen telkinleri kolayca benim-

- 3| Petras'ın (1999) Latin Amerika'daki ideolojik gelişmeleri anlatan eseri travmanın küreselliğini ortaya koymaktadır.
- 4| Örneğin Wallerstein kalkınma ve eşitlik ülkülerinin çeliştiğini, kalkınmacı devletlerin halkı ezdiğini öne sürmüştür (1995: 120-124) A. G. Frank, tabandan inşa edilen sivil demokrasi-nin, iktisadî amaçlar ve kimliksel hedefleri birlikte gütmek için katımlı örgütlenme ve seferberliği imkânları sağlayacağını yazmıştır (1996).

semektedir. Devlete karşı “sivil toplumu” ve “sivil toplum örgütlerini” kuvvetlendirmeyi demokratikleşmenin esas aracı olarak görmektedir.

Eski sosyalist ülkelerdeki dönüşümün yol açtığı travma, birçok ülkede aydınları etkilediği için liberal solculuğa kayma, dünya çapında görülen bir olaydır.³ Sistemin merkezlerindeki bazı eski solcu dünya sistemi kuramcılarının çevre devletlerinin dünya sisteminden kopma stratejisini eleştirmeye başlaması, işçilerin ve köylülerin çok uluslu şirketlere karşı iktisadî mücadele ile yetinmesini telkin etmesi ve “sosyal hareketleri” esas mücadele biçimi olarak göstermesi, Türkiye’de liberal solcular için önemli bir ilham kaynağı olmuştur.⁴

Türkiye’de liberal solun en önemli siyasî teşkilatı olan Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin (ÖDP) programının ilk kısmında aşağıdaki tanımlamalar, liberal solun bu görüşlerini somut bir şekilde ifade etmektedir:

Özgürlük ve Dayanışma Partisi, özgürlükçü, özyönetimci, enternasyonalist, demokratik planlamacı, doğa-insan ilişkilerini yeniden tanımlayan, militarizm karşıtı ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizm doğrultusunda, sermaye güçlerinin egemenliğini ve emperyalizmin tahakkümünü ortadan kaldırarak emek güçlerinin siyasi iktidarının kurulmasını amaçlar.

Ancak siyasal ve toplumsal alanda devrimci bir değişimin, emekçilerin partisinin *herhangi bir biçimde hükümet olmasıyla değil*, bizzat işçilerin ve emekçilerin kendilerini yönetmesiyle gerçekleşeceğini bir an bile gözden yitirmez. ...

İşçi ve emekçileri sermayeden, sermayenin politik parti ve akımlarından ve *devletten* ideolojik, politik ve örgütsel olarak *bağımsızlaştırmayı* başlıca işlevlerinden biri olarak görür (ÖDP, 2002) [İtalikli vurguları biz ekledik].

Program, yasama ve yürütme erklerini kullanmadan ve bu erklerin dayanağı olan silâhlı güç üzerinde komuta yetkisine kavuşmaksızın, yani bağımlı kapitalist düzenin hukukî dayanaklarına ve kaba kuvvet kullanma imkânlarına dokunmaksızın işçilerin ve emekçilerin bizzat kendilerini nasıl yöneteceğini açıklamamaktadır. Program işçi sınıfını ve diğer emekçileri devletten bağımsızlaştırma önerisini, devletin sınıf karakterine dair

herhangi bir kayıtla sınırlamadığından, işçi sınıfı ve diğer emekçilerin menfaatlerini ve projelerini bu sınıfların iktidarındaki devlet eliyle uygulama seçeneğini tamamen dışlamış olmaktadır.

ÖDP parti programının ilk yarısı bugünkü dünyanın ve Türkiye’nin somut sorunlarını anlattıktan sonra kendi projesini “Mücadele Eksenli ve *Talepler*” başlığı altında takdim etmektedir. Program,

Özgürlük ve Dayanışma Partisi, insanın insanı sömürmesine, sermayenin emek, erkeğin kadın, zenginin yoksul üzerindeki hakimiyetine, cinsiyet ayrımcılığına, baskıya, şiddet ve eşitsizliğe dayalı düzene son verilmesi için *mücadele eder*.

Üretenlerin yönettiği, sınıfların egemenliğinin son bulduğu, ezen ve ezilenin olmadığı, toplumun üzerindeki askeri, polisiye ve bürokratik baskı ve denetimin ortadan kalktığı, ekonomik karar ve planlama süreçlerinin çalışan ve üreten çoğunluğun iradesine dayandığı bir dünyayı *amaçlar*.

Kadınların ekonomik, siyasal ve toplumsal düzeyde ve gündelik hayatta erkeklerle eşit olduğu; insanlar arasında dil, etnik köken ve inanç farklılıklarına dayanan ayrımcılığın son bulduğu; milletler arasındaki düşmanlıkların sona erdiği; milletlerin kendi kaderlerini özgürce tayin edebildiği; insanın kendisiyle ve doğayla barıştığı ve barışın kuşattığı bir toplumu *hedefler*.

Bu hedef doğrultusunda kapitalizmin sınırlarını bugünden aşmaya yönelik bir eylem ve *mücadele planına* sahiptir, demektir (ÖDP, 2002) [italikli vurgular bizden dir].

Bu cümlelerden sonra talepler, programın sonuna kadar gereklik kipiyle (-meli, -malı şeklinde) sayılmaktadır. Gerekli olanı yapacak öznenin, yani taleplerin muhatabı olan öznenin kim olduğu belirtilmemektedir. Belge, sonuna kadar gereklik kipiyle devam eden taleplerin hitamında “Özgürlük ve Dayanışma Partisi, toplumsal ve siyasal gelişmelere müdahale etmenin zeminini ve olanaklarını genişletmeyi; özgür, dayanışmacı ve eşitlikçi bir hayatın oluşturulmasına katkıda bulunmayı; *taleplerin gerçekleşmesi için mücadelenin* toplumsallaşmasını hedefler. Amaçlarını ve eylem planını benimseyen herkesi bu hedef doğrultusunda birlikte

mücadeleye çağırır” diye noktalanmaktadır.

Görüldüğü gibi ÖDP’nin parti programı bir iktidar programından ziyade bir mücadele plânıdır. Programda gereklik kipiyle yazılmış politika talepleri Türkiye’yi dünya sisteminin nüfuzundan çıkarma doğrultusunda taleplerdir. Ancak beyandan ve üslûptan, programın iktidarı kullanmayı öngörmediği, gittikçe güçlenen bir muhalefet konumundan projesini iktidarda kim varsa onlara uygulatmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Liberal solcular, besbelli reformizme ve hâkim sınıflarla uzlaşmaya varacak bu stratejilerini ekseriya kapitalizmle uzlaşmaz görünen önermelerden türetmektedir. Örneğin “ ‘Üçüncü Dünya’ Var mıydı? Ulusal Kalkınma Mümkün Mü?” (Türkay, 2002) başlıklı bir makalede yazar, yirminci yüzyılın kalkınma çabalarının tecrübesini özetlemekte ve yazısının sonunda bir eleştiri yapmaktadır:

Böyle bir noktada ulusal kalkınma perspektifine soldan sahip çıkanların ya da destekleyenlerin öncelikle ‘ulusal’ olandan ne anladıklarını açık hale getirmeleri gerekmektedir. Burjuvaziyi dışarıda tutan bir ulusallık tanımı mümkün olmadığına göre kategorik olarak kapitalist birikimin olanaklarını her seferinde denetleyen bu sınıfın kâr güdüsü nasıl bir ittifakla ve hangi araçlarla denetlenecektir? ... Böyle bir noktada [kalkınma] süreci[ni] denetleyecek bir araç olarak ulus devleti ileri sürmek ise ancak devleti toplumsal niteliğinden arındırıp, teknik bir kurum olarak algılamakla mümkündür. Dolayısıyla sınıflar üstü ve uluslar arası hiyerarşiden bağımsız bir pozisyonla yukarıdan müdahale etme yeteneğine sahip bir ulus devlet algılaması sola ancak zarar verir, yeterince vermiştir de.

Buradaki savları inceleyelim. Birincisi, kapitalistlerle ittifak kurulamayacağı ve kurulursa bunların faaliyetlerinin denetlenemeyeceği, dolayısıyla kalkınılamayacağıdır. İkincisi, sınıflar üstü bir ulus devlet algılamasının yanlışlığıdır. Bu iki savdan emekçi sınıfların kapitalistlerle ittifak etmeden iktidara gelmesi ve devletin sınıfsal karakterini değiştirmesi doğrultusunda bir strateji çıkar. Fakat bu doğru savların arasına sıkış-

tırılmış “uluslar arası hiyerarşiden bağımsız bir pozisyonla yukarıdan[?] müdahale etme yeteneğine sahip bir ulus devlet algılaması”na yönelik eleştiri, herhangi bir devletin kapitalist dünya sisteminden çıkamayacağını ima etmektedir. Yazarın böyle düşündüğü sonra gelen şu cümlelerden anlaşılmaktadır: “Solun kapitalist birikimi denetlemeye dair bir iddiası bulunmamalıdır. *Yapılması gereken sistemin işleyişini deşifre etmeye devam etmek, politik hak taleplerini formüle etmek olmalıdır.* Bu yapılırken sol kendi önceliklerini ve dolayısıyla kendi gündemini yine kendisinin belirlediği bir güç ve atmosferi yaratmanın yollarını bulmak zorundadır” [İtalikli vurgu bizden]. Özetle, yazar ‘kapitalistlerle ittifak ederek kalkınma olmaz’ ve ‘devlet sınıflar üstü değildir’ yolundaki doğru öncüllerine ‘devletler hiyerarşisinden kurtuluş yoktur’ öncülünü katmaktadır. Ve sonuçta devrimci öncüllerden yola çıkarak vardığı pratik strateji, kapitalizmi teşhir edip politik hak talepleri formüle etmekten ibaret kalmaktadır.

Liberal solculardan birçoğunun Türkiye’de siyasî iktidarı kullanmadan sosyal devrim yapma tasavvurunun mantikî sonucu, başka kuvvet dayanakları aramak olmaktadır. Bu akım içinde Avrupa Birliği’nin baskısı ile Türkiye’de hâkim sınıfı demokrasi alanında ıslahata zorlamak fikri yaygındır. Liberal solun önem verdiği ikinci bir dayanak, yabancı “sivil toplum” örgütleridir. Liberal solculardan birçoğu uluslar arası iktisadî kuruluşların önemli toplantılarının yapıldığı kentlerde ortak gösteri düzenlemeyi önemli bir mücadele yöntemi olarak görmektedir.⁵

İktidar meselesine değindiklerinde de, sivil topluluğa ve özgürlüğe verdikleri önem bazı liberal solcuları sınıfsal karakteri olmayan bir iktidar tasavvur etmeğe sevk etmektedir. Örneğin akımın önde gelen bir düşünürü ÖDP programını incelediği makalesinin bir yerinde “İnsan kavramı yerine ‘çalışanlar’ kavramını kullanıyor. Bir ölçüde anlaşılır olan bu ikame, hedeflenen toplumun bir çalışanlar toplumu olduğu hissini de

5| Kozanoğlu küreselleşmenin mağdurlarının “özgürleştirici karşı hegemonyasından” bahsetmekte, ancak bu hegemonyanın uluslar arası olup, herhangi bir ülkede iktidar anlamına gelmeyeceğini “... uluslararasıın meşruiyetini ve dinamizmini ulusalın taleplerine tabi kılmak anlayışını geride bıraktığını ... söylemek mümkün” diyerek açıklamaktadır (2002: 63).

kaçınılmaz olarak uyandırıyor. Çalışmanın yüceltildiği bir çalışanlar toplumu, sosyalist tahayyülün özgürleşme ufkuna ne derece uyuyor?” diye sormaktadır (İnsel, 2000: 129). Yazar, “çalışanlar veya emekçiler demokrasisinin” “özgürlükçü sosyalist tahayyülün” toplumsal dayanışma anlayışına dar geleceği endişesini ifade etmektedir (İnsel, 2000: 119).

2. Liberal Solu Değerlendirme

Kapitalist dünya sistemi ile çevre ülkelerin emekçi sınıfları arasındaki uzlaşmaz çelişkinin çözümü, çevre ülkelerin dünya sisteminin nüfuzundan çıkmasını gerektirir. Dünya sisteminin etkilerini çevre ülkelere aktaran politikaları uygulayan başlıca araç devlettir. Dolayısı ile emekçi sınıfların ülkeyi dünya sisteminin iktisadî etki alanından çıkarmakta kullanacağı aracın yine devlet olması gerekir.

Dünya sistemi çevre ülke ekonomileri üzerinde iktisadî etkilerini ticaret, yatırım ve plâsman yoluyla icra etmektedir. Ülkeler arası serbest mal, hizmet ve sermaye hareketleri çok sayıda mekanizmalarla çevreden merkeze reel kaynak transferlerine yol açmakta (coğrafi kutuplaşmayı sürdürmekte) ve çevrenin bağımlı yapısını yeniden üretmektedir. Sistem çevre ülkelerde önceki sosyal devlet uygulamalarını da tasfiye ederek emeğin değerini düşürmekte, bu suretle emeğin ülke içinden ve ülke dışından katmerli sömürsünü kolaylaştırmaktadır. O hâlde çevre ülkelerde bu mekanizmalara karşı mal, hizmet ve sermaye hareketlerini kontrol altına almak ve (en azından) ülke içi bölüşüme müdahale etmek gerekmektedir. Bunu yapacak siyasî irade, işçi sınıfının başını çektiği emekçi halk sınıflarının iktidarındır.

Devletlerin liberal iktisat politikaları benimsemesi, sınıfların siyasî tercihidir; teknolojinin veya herhangi bir toplum üstü tarihî gücün zorlamasının sonucu değildir. Yeni liberal iktisat politikaların benimsenmesi küreselleşmenin sonucu değil, sebeplerinden biridir. Ekonomiyi kontrol altına alma, mal hizmet ve sermaye hareketle-

ri üzerinde denetim kurma ve ülke içinde sınıflar arası bölüşüm ilişkilerini biçimlendirme de yine bu doğrultuda siyasî bir irade oluşması ile gerçekleşir. Liberal solculardan bazısının görüşünün aksine, küreselleşme devleti ortadan kaldırmamaktadır, tam tersi, devletler küreselleşmeye dayanak ve destek olmaktadır. Dünyada yeni liberal iktisat politikalarının en büyük itici güçlerinden biri, Avrupa Birliği denilen yeni emperyalist devlettir.

Liberal solcu akımın toplumsal projesini tartışırken kullandığı “emek-sonrası toplum” “özerk yaratıcılık alanları”, “alternatif toplumsallıklar” gibi soyutlamalar⁶ ve sanayi toplumunun tarihe karışma sürecinde olduğu gibi görüşleri (İnsel, 2000: 129, 135) dünya sisteminin çevresindeki bir ülkeyi sistemden çıkarmanın somut sorunları ile ilişkilendirmek, çevre ülkesinde ağır sömürü ve baskı altındaki emekçilerin âcil ihtiyaçları ile ilişkilendirmek pek kolay değildir. Toplumsal projeyi emekçilerden ve sınıf mücadelesinden soyutlama eğilimi bazı yazarları, örneğin özelleştirme politikasına, on binlerce işçi ve memurun işten çıkarılması, bunların oluşturduğu işsizliğin reel ücretleri düşürmesi ve kamu hizmetlerinin paralı hâle gelmesi açısından değil, KİT’lerin sermayedarlara ucuz girdi vererek sermaye birikimine alet edilmesinin sakıncaları açısından tavır belirlemeğe dahi sevk edebilmektedir (İnsel, 2000: 124).

Liberal solcuların birçoğu, emekçi sınıfların iktidara gelip dünya sisteminden kopma politikaları uygulama fikrini “ulusal”, “ulusalci” diye vasıflandırıp, ulusal kalkınmanın mümkün olmadığı hükmünü veren Batılı Marxçılara atıflar yaparak emekçi iktidarı fikrine uzak durmaktadır. Bu duruşun objektif bir dayanağı yoktur. Kapitalist dünya sisteminin çevresinde uluslaşma süreci zaten tıkanmıştır. Burjuva anlamda ulus olmanın bir şartı, devletin yerli kapitalizmi (yerli ve bağımsız sermaye birikimini) desteklemesidir, yani bir ulusal devletin varlığıdır. Çevre ülkelerde bu yoktur ve buna imkân yoktur. O hâlde Türkiye’de uluslaşma sürecini işçi sınıfı öncülüğünde emekçi halkın iktidarı, Anadolu’da bir

6| Herhangi bir objektif gerçeğe tekabül etmemesi ne rağmen liberal solcu akımın en sık kullandığı soyutlama “emeğin Avrupası” olsa gerektir.

71 Emekçilerden oluşan ulus kavramı yeni değildir: "Proletarya, önce siyasal iktidarı ele geçirmek, kendini ulusal sınıf düzeyine getirmek, kendini ulus yapmak durumunda olduğu için, kendisi de ulusaldır hâlâ, ama asla burjuva anlamında değil" (Marx ve Engels, 1998: 69).

çok milliyetli emekçi ulus yaratarak tamamlayacaktır.⁷

Özetle, liberal solcu akımın hatalarını şöyle sıralayabiliriz: Kapitalizmin ve emperyalizmin kaba kuvveti durur iken "toplumsal muhalefetin" muhalefet konusunda sosyal devrim gerçekleştiremeyeceğini, iktidara gelmeyi hedeflemeyen bir hareketin etkili bir muhalefet dahi olamayacağını görmemektedir. Bu akım, uluslar arası bir dayanışmanın gücünün ancak ülkesel örgütlenmenin ve mücadelenin gücüyle orantılı olacağını görmemektedir. Kendi ülkelerinde iktidar perspektifli sınıf mücadelesi yürütemeyen akımların uluslar arası dayanışmasından dünya sistemini sarsacak bir hareket çıkmayacağını algılayamamaktadır. Merkez ülkelerdeki birçok sosyal hareketin merkez ülke devletleri tarafından başka devletlerden ticarî tavizler koparmak için kullanıldığını görmezden gelmektedir.

Liberal solcu akımın iktidar, devlet, sosyal devrim üzerine görüşleri, ayağı yerde bir tarihî maddeci tahlilin ürünü değildir. Bu görüşlerin kaynağı anarşizmdir ve travmazede Batılı Marxçılardır. Bugün Türkiye’de demokratik kitle örgütlerinde etkili olan liberal solcu akım, sınıf mücadelesini ve demokrasi mücadelesini ileri götürmekte katkı yapmaktadır. Ancak projesinin reformcu karakteri sebebiyle liberal solun sınıf mücadelesine katkısı sınırlı kalmaktadır. Kitlelerin önüne (toplumsal muhalefetle sosyal devrim gerçekleştirmek ve Avrupa Birliği üyeliğiyle demokratikleşmek gibi) geri, reformcu ve gerçekleştirmeyecek hedefler koyduğu ölçüde Türkiye emekçilerinin devrimci potansiyelinin gerçekleşmesine ayak bağı olabilir.

3. Milliyetçi Solcu Akım

Dünya sisteminin Türkiye toplumu ve ekonomisi üzerinde artan nüfuzuna karşı milliyetçi solcu bir tavırla karşı çıkan aydınlar, yayınlar, örgütler de memleketi dünya sisteminin nüfuzundan çıkaracak politikalar savunmaktadır. Bunların duruşları ılımlı Atatürkçüden sosyalistlik hatta Maoculuk iddiasındaki radi-

kale uzanan geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Milliyetçi solcu akımdaki en ılımlılar, akıl ve yurtseverlik açılarından Türkiye’de iktidarların dünya sisteminin merkezlerine verdiği siyasî ve iktisadî tavizleri eleştirmekte, bağımsız ve kalkınmacı politikalar savunmaktadır.⁸ Daha radikal milliyetçi solcular ise açıkça Batı aleyhtarı ve Üçüncü Dünyacı bir hat izlemekte, hatta bazıları antiemperyalist mücadelenin antikapitalist olması gerektiğini söylemektedir. Milliyetçi solcu akımı emperyalizme karşı diğer akımlardan ayırt eden, şu özellikleridir: Türkiye’de demokratikleşme taleplerine emperyalizmin kısıktırdığı bölücü talepler kuşkusu ile bakmak; Türk milliyetçiliğinin, Atatürkçülüğün veya İstiklâl Harbi simgelerinin birleştirici işlevine inanmak; Cumhuriyetin bazı kurumlarının (özellikle Türk Silâhlı Kuvvetleri’nin) bağımsızlıkçılığına güvenmek. Milliyetçi solcu akımda devlete ve iktidar fikrine karşı liberal solculardaki soğukluk yoktur. Milliyetçi solcu radikallerin bir kısmı, milliyetçi vasfını benimsemekte ve ‘komprador sol’ dedikleri liberal solcu tavrı şiddetle eleştirmektedir (*Türk Solu*, 2002a; 2002b).

Milliyetçi solcu akımdaki önemli siyasî teşkilatlardan biri olan İşçi Partisi’nin (İP) programının 9. maddesine göre

Türkiye, emperyalist-kapitalist dünya sisteminin ezilen kutbunda yer alıyor ve bağrında Ortaçağ kalıntıları barındırıyor. Bugünkü aşamada, üretici güçlerin özgürce gelişmesini engelleyen, emekçilerin refah ve mutluluğunun karşısına dikilen güçler; emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal kalıntılardır. İşçi Partisi’nin yakın hedefi ülkemizin Meşrutiyetlerle başlayıp Milli Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi’yle büyük bir atılım yapan, yüzyıllık demokratik devrimini işçi sınıfı önderliğinde kesin başarıya ulaştırarak demokratik halk iktidarını gerçekleştirmek ve durmaksızın sosyalizmin kuruluşuna geçmektir. Demokratik halk iktidarı, emperyalizme her türlü bağımlılığa son verir, Ortaçağ kalıntısı bütün ilişki ve kurumları köyden, şehirden ve toplumun her alanından temizler, böylece bağımsız ve demokratik bir toplum kurar, emekçileri refaha kavuşturur (İP, 2002).

Ancak parti siyasetini anlatan temel belgelerde,

8| *Cumhuriyet* gazetesinin bazı köşe yazarları buna örnektir.

halk iktidarının emekçi halkın siyasî hareketinden ziyade başka kurumların desteği ile kurulacağı ortaya çıkmaktadır. Örneğin İşçi Partisi'nin internet sayfasında 'temel belgeler' kategorisinde sunulan, "Cumhuriyet Devrimi İktidarı Projesi" başlıklı metinde, ilk paragrafta Türkiye'de ikili bir iktidar bulunduğu, bunlardan birinin Küçük Amerika iktidarı olduğu belirtilip, "Cumhuriyet Devrimi iktidarı ise Ordu eksenlidir" denmektedir. Türkiye'nin çelişkileri, "mafya-tarikat ortaklığı" ile Cumhuriyet Devrimi güçleri arasındaki iç saflaşma ve "Kürt devleti kurarak Sevr tehdidini güncelleştiren büyük devlet" ile Türkiye arasındaki dış cepheleşme şeklinde tasvir edilmektedir (Perinçek, 2002). Yazara göre "Cumhuriyet Devrimi iktidarının temel kurumları şunlardır: Bir: Mafya ve tarikat güçlerinin değil, halkın iradesini temsil eden bir meclis. İki: Atatürk'ün Altı Ok programını uygulayan devrimci bir hükümet. Üç: Cumhuriyet Devrimi mevzisinde bir ordu. Dört: Örgütlü halk. Bugün Cumhuriyet Devrimi'nin yalnız Ordusu vardır, diğer üç ayağın inşa edilmesi önümüzdeki acil görevdir." Yazar Cumhuriyet Devrimi iktidarının "diğer üç ayağının inşa edilmesi" gereğini tespit ettikten sonra, halkın sınıf mücadelesinin örgütlenmesi üzerinde durmayıp, emekçi sınıfların menfaatinin Kemalist devrimde olduğunu anlatmakta, emekçilerin altı ok programına nasıl kazanılacağını tartışmaktadır.

Türkiye'nin dünya sisteminin merkezlerinin nüfuzundan çıkarma mücadelesinde Türk Silâhlı Kuvvetleri'nden (1960 İhtilâlini çağrıştıran) özel veya öncü bir rol bekleme tavrı milliyetçi solcu gruplarda yaygındır. *Türk Solu* dergisi de "manifesto"unda kendi hareketleri hakkında "*Kuvayı Milliye*'nin, halk-ordu-aydın ittifakını, gençliği de katarak geliştirir ve bu ittifakı bölme-yönelik tüm çabalara şiddetle karşı çıkar. ... Bu anlamda 1960'ların devrimci ortamını ve birlikteliğini yeniden yaratmak için yola koyulur" demektedir (*Türk Solu*, 2002a. Siyah harfler orijinaldedir). Keza *Kuvayı Milliye* dergisi de benzer vurgular yapmaktadır. 1960 İhtilâlini "2. Kuvayı Milliye hareketi" olarak adlandırarak "üçüncü bir devrim momenti" içinde olduğumuzu iddia

etmektedir (*Kuvayı Milliye*, 2001: 3).⁹

Milliyetçi solcu akımdaki bazı gruplar “işbirlikçi burjuvazi” kavramını kullanmakla beraber, Türkiye’nin düzeninin dışardan dayatmaların bir ürünü olduğu, ve emperyalizme karşı mücadelenin yabancılara karşı verileceği görüşü daha çok vurgulanarak söylenmektedir.

9| Orduya başka vurgu öneriği için bk. Kıvılcımlı (2001: 1, 3, 18, 26).

4. Milliyetçi Solu Değerlendirme

Milliyetçi sol akım stratejisini Türk milliyetçiliği ve Atatürkçülüğün toplumu birleştiriciliği üzerine oturtmaktadır. İşçi Partisi, Bağımsız Cumhuriyet Partisi, *Kuvayı Milliye*, *Türk Solu* dergisi gibi grupların siyasî tahlillerinde emekçiler önemli bir siyasî kategori olarak zikrediliyor ise de asıl öncü siyasî güç (her grupta vurgu farklı olmakla birlikte) aydınların, gençlerin ve askerlerin bir bileşimi olarak düşünülmektedir.

Emekçi halkı emperyalizme ve işbirlikçilerini iktidardan uzaklaştıracak şekilde örgütlemekte Türk milliyetçiliği ve Atatürk devrim mirasçılığı birleştirici harç olabilir mi? Türkiye emekçi halkının mevcut milliyet bileşimi ve siyasî birikimi karşısında (“üst kimlik” gibi kavramlarla dahi olsa) Türk milliyetçiliği gütmek, Anadolu emekçi halkını bağımsızlık mücadelesinde birleştirme emeline ters düşmektedir. Milliyetçi solcular, emekçi halkın demokrasi ve eşitlik özlemini görmemektedir.

Emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesinde toplumun geçmişteki bağımsızlık mücadeleler tarihini ilham ve cesaret kaynağı olarak kullanmak elbette yararlı ve gereklidir. Atatürk’ün şahsî meziyetleri (yurtseverliği ve bağımsızlık ilkesine bağlılığı) sabittir. Ancak ölümünden sonra hâkim sınıflar Atatürkçülüğü resmî ideoloji yapıp kendi ihtiyacına göre şekillendirmiştir. Atatürk’ün milliyetçilik ve modernleşmecilik (aydınlanmacılık, Osmanlı kültür mirasını reddetme eğilimi) gibi çeşitli ve çelişkili görüşleri vardı ve uygulamaları oldu. Hâkim sınıflar Atatürk’ün modernleşmeci anlayışını ön plâna çıkardı. Atatürk 1940’lardan beri işbirlikçi politikalar uygulayanların sahiplendiği simge olmuştur. Aydınlanma-

10| Hâkim sınıfların tüccar sermayedar, sanayici sermayedar, toprak ağası, kapitalist çiftçi, bürokrat, serbest meslek erbabı bileşimi zamanla değişse de bu bloğun egemenliğinin devamlılığını etkilemez.

11| İstiklâl Harbinde millî hükûmetin başını çeken burjuvazinin güdüsünü doğru tespit etmek gerekmektedir. Batılı emperyalistler Osmanlı devletinde işbirlikçi seçiminde sürekli milliyet ve din ayırımı yapmakta idi. Birinci Cihan Harbinin sonunda da Müslüman Türk burjuvalarının veya burjuvalığa heveslenen Müslüman Türklerin önünü kesen barış şartları öne sürdüler.

cılığa ve Batıcılığa indirgenen bu simgenin bağımsızlıkçı yönünü ön plâna çıkarmağa, vurgulamağa çalışmak şüphesiz olumlu bir çabadır. Aydınlanmacılık ve Batıcılık ile bağımsızlıkçılık arasındaki ince çelişkiyi görebilenler (örneğin *Türk Solu*, *Ulusal Sol* çevreleri) milliyetçi solcu akımın içinde nispeten daha tutarlı bir antiemperyalist duruş sergilemektedir. Ancak milliyetçi solcu akımın büyük kısmı aydınlanmacılık konusunda hâkim sınıfların resmî Atatürkçülüğü ile anlaşılmaktadır. Aydınlanmacı tavır, emperyalizmin başka çevre ülkelere saldırılarında kararlı bir karşı tavır almayı, emperyalizme karşı (meselâ İran gibi ülkelerle) diplomatik cepheler kurmayı zorlaştırır.

Milliyetçi solcuların sorunu, emperyalizmin yerli uzantısı sınıflar üzerine sarıh bir görüşe varamamasıdır. Türkiye’de İstiklâl Harbini örgütleyen, 1920’lerde liberalizmi benimseyen, 1930’larda devletçi olan, 1950’lerde Türkiye’yi NATO’ya üye yapan, 1960’larda ithal ikameci sanayileşmeyi yarım yamalak uygulayan ve sonra 1980’lerde bundan vazgeçip yeni liberal politikaları uygulamaya koyan, *aynı sınıflardır*.¹⁰⁻¹¹ Cumhuriyet tarihinin politik dönemeçlerinden hiçbirinde ezilen bir sınıf diğerini iktidardan uzaklaştırıp yerine oturmuş değildir. 1980’lerde bu hâkim sınıflar iki kutuplu dünyanın sona ermesi üzerine yeni yönlerini seçerek merkez ülkelerin sermayesiyle işbirliğini kuvvetlendirmiş ve kendi emekçilerine karşı tavır koymuştur. Bülent Ecevit’in, İsmail Cem’in 1970’lerdeki Batı’ya karşı nispeten eleştireci siyasî duruşlarını terk edip işbirlikçi bir siyasî çizgiye yönelmesi, kişisel bir dönüşümün dışı vurması değil, merkez ülke sermayesi ile yerli sermayenin yeni politikalarının kişiliğe yansımalarıdır. Şüphesiz ki yüksek bürokratların, yüksek gelirli serbest meslek erbabının arasında tutarlı bir şekilde Türkiye’nin emperyalizmden bağımsızlığını savunan, hatta emekçi sınıfların başını çektiği bir bağımsızlık mücadelesinde emekçileri destekleyecek yurtsever *fertler* çıkabilir. Ancak Türkiye’nin dünya sisteminden kopuş stratejisini bu sınıfların bazı unsurlarının yurtseverliği üzerine inşa etmek, gerçekçi değildir.

Milliyetçi solcu akımın orduya atfettiği özel önem

için de aynı şey söylenebilir. Ordu mensuplarının siyasî düşüncede mütecanis olmayacağı aşîkârdır. Ne var ki, TSK laiklikten yolsuzluklara kadar gerekli gördüğü her konuda emir komuta silsilesi içinde kurumsal görüş beyan etmektedir (ve beyan etmesi olağan sayılmaktadır). Gümrük Birliği anlaşması yapılırken, 1994’te Uruguay müzakeresi sonucunda anlaşmalar imzalanırken, tahkim yasası çıkarılır iken, telekomünikasyon sektörü özelleştirilirken, Türkiye’nin beslenmede kendine yeterliğine hâle veren tarım politikaları uygulamaya konulur iken, kısaca ülkenin bağımsızlığından ve millî egemenlikten tavizler verilir iken TSK itiraz etmemiştir. Bu sessizlik, küreselleşmecî politikalar konusunda açık bir tavır beyanıdır. Buna da şaşılmaz. Unutmamak gerekir ki 1960’tan itibaren TSK’dan bir daha Millî Birlik Komitelerinin çıkmaması için çok çeşitli politikalar (maaş ve lojman politikaları, orduevi hizmetleri, Ordu Yardımlaşma Kurumunun kurulması, askerî ortaokulların kapatılması ve Erzincan’daki askerî lisenin kapatılması gibi tedbirler) uygulanmıştır. Bunların yanı sıra iki kutuplu dünya da sona ermiştir. Milliyetçi solcu akım 1960’tan bu yana köprülerin altından geçen bu suları görmezden gelmektedir.

Bazı milliyetçi solcular, işçilerin ekonomik çıkarları için verdikleri sınıf mücadelesi ile bağımsızlık mücadelesini iki ayrı kulvarda yürüten iki ayrı mücadele olarak görmektedir (Koç, 2002). Elbette ki işçilerin iktisadî sınıf mücadelesi kendiliğinden bir bağımsızlık mücadelesine dönüşmez. Fakat Türkiye’nin bağımlı kapitalist düzenine karşı en dinamik ve uzlaşmaz güç potansiyeli, emekçilerin sömürü ve baskıdan kurtulma ve insanca yaşama iradesindedir. Mesele, bu iradeyi bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm hedefli bir program etrafında birleştirerek iktidara yönlendirmektir. Bağımsızlık mücadelesini ülke nüfusunun çoğunluğunun iktisadî mücadelesinden soyutlamak, olsa olsa bağımsızlık mücadelesine ulusalcı sermayedarlardan gelecek desteğe büyük önem atfetmekten ve bu sebeple emek ile sermaye arasındaki mücadeleyi yumuşatmak arzusundan kaynaklanmakta olabilir.

Milliyetçi solcu gruplar, emperyalizmi teşhir etmeğe katkı yaptıkları ve Türkiye'nin bağımsız bir güzergâha girebileceği güvenini pekiştirdikleri ölçüde halkın bağımsızlık mücadelesine hizmet etmektedirler. Ancak millî burjuvazi önderliğinde ulusal kurtuluş hareketini ihya etme emeli, günümüz dünyasının objektif ve somut şartlarına tekabül etmemektedir: İki kutuplu dünya ortadan kalkmış, ülkemizde burjuvazinin ana kitlesi bağımsız yerli bir kapitalist birikim gerçekleştirme hedefini terk etmiştir. Bu yanlış stratejinin ve demokrasi taleplerini duymazdan gelme eğiliminin, bir noktadan sonra emekçi halkın bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde birleşmesine köstek teşkil etmesi muhtemeldir.

5. İşçi Sınıfı Önderliğinde Dünya Sisteminden Huruç

Kapitalist dünya sisteminin başlıca mağduru çevre ülkelerin emekçileridir. Merkez ülkelerin şirketleri ticaret, yatırım ve fason imalat politikalarıyla ve çevre ülke devletleriyle işbirliği hâlinde çevre ülke işçilerini birbirine karşı ücret kırma yarışına sokmaktadır. İhracat yapan sektörlerde çalışmayan emekçiler de bu yarıştan dolayı olarak etkilenmektedir. Emegi ile sermayesini birleştirerek geçimini sağlayan küçük burjuvazinin (esnaf ve zanaatkarların) refahı geniş ölçüde salt emegi ile geçinen işçi ve memurun reel gelirine bağlı olduğundan bu sınıf da bağımlı kapitalizmden mağdurdur. Birçok ülkede az topraklı ve orta topraklı köylüler de tarımı koruyan politikaların terk edilmesinden ve tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesinden mağdurdur. Merkez ülkelere şirketleri (yine yerli hâkim sınıflarla işbirliği içinde) çevre ülke yer altı ve yer üstü tabiat kaynaklarını ve tabii çevrelerini istismar etmektedir. Sistem çevre ülkelere merkez ülkelere sürekli kaynak aktarmaktadır. Bu kayba ilâveten, çevre ülkede yerli hâkim sınıfların tüketimi ve israfı da üretim güçlerinin gelişme potansiyelini heder etmektedir. Sistem, emekçileri bölmek için uyguladığı ayrımlardan ve kısıtlamalardan mağdur olan milliyetlerin ve dinsel grupların demokrasi ve eşitlik taleplerini bastırmaktadır.

Çevre ülke emekçilerinin dünya sistemiyle ilişkisi uzlaşmazdır. *Dünya sisteminin çevresindeki ülkeleri dünyaya sisteminden koparacak olan toplumsal güç, emekçilerin ekmek kavgasıdır, insanca ve baysiyetli yaşama azmi ve özlemidir.*

Fakat bir çevre ülkesinin dünya sisteminin iktisadî ve siyasî nüfuz alanından çıkmasının nesnel şartları olmak gerekir. Çok fakir ve -nüfusça ve yüz ölçümünce- çok küçük ülkelerin kendi başlarına sistemden çıkarak kendine yeten toplumsal ve iktisadî düzen kurması zordur. Bu gibi ülkelerin dünya sisteminden hurucu, bölgesel bütünleşmeye yönelmeyi gerektirir.

Türkiye nüfusu ve yüzölçümü, tarıma elverişli toprak varlığı, vasıflı iş gücü birikimi ve coğrafî konumu itibarıyla kendi başına sistemden çıkabilecek özelliktedir. Bu hususu vurgulamak gerekmektedir. Dünya sisteminin merkezleri, sistemle bütünleşmenin, küreselleşmenin kaçınılmazlığını tekrarlamaktadır. Merkezler, trende uymayanların marjinalleşeceğini, küreselleşen dünya ekonomisinin sunduğu ‘fırsatları’ kaçıracağını telkin etmektedir. Kuzey Kore, Irak gibi ülkeleri ‘uluslar arası toplum’un gereklerine uymayanlara örnek olarak göstermektedir. Bu telkin bütün çevre ülkelerde ve Türkiye’de de yankılanmaktadır. Türkiye’den dışarıya sürekli reel kaynak transfer edilirken insanlar, dışarıdan kredi girişi dursa ekonominin çökeceğine inandırılmaktadır. İktidar fikrine soğuk duran, uluslar arası dayanışmaya ve Avrupa Birliği’nin demokratikleştirici etkisine önem verenlerin bu duruşunda, ülke olarak dünya sisteminden çıkmanın mümkün olmadığı yolundaki ürkütücü propagandanın payı vardır.

Türkiye’nin dünya sisteminin nüfuzundan çıkma süreci, bütün emekçilerin ortak menfaatlerini temsil eden bir siyasî hareketin emekçi halkın dağınık sınıf mücadelesini birleştirerek bir iktidar mücadelesine dönüştürmesi, iktidarda bu menfaati temsil eden heyet ile birlikte örgütlenmiş emekçi sınıfların ülkede toplumsal ve iktisadî dönüşüm gerçekleştirmesidir. Bu süreçte karşılaşılabilecek üç soruna burada değinmek uygun olacaktır: halk içindeki çelişkileri çözme sorunu, uluslar arası dayanış-

ma sorunu ve dünya sistemi ile çelişkileri idare sorunu.

Emekçi halk işçi, memur, az ve orta topraklı çiftçi, esnaf, zanaatkâr gibi sınıflardan oluşmaktadır. Emekçi fertlerin milliyet, din, mezhep, yaşadığı coğrafi bölge itibarıyla da özellikleri vardır. Emperyalizm ve yerli hâkim sınıflar bütün bu özellik farklarını ustaca istismar etmektedir. Emekçi hareketinin bu çeşitlilik içindeki halk sınıfları ve grupları arasındaki tali çelişkileri uzlaştırmayı ve çözmeyi bilmesi gerekmektedir. Bir kere, milliyet ve din mezhep kışkırtmalarına karşı politikalar geliştirmek ve ideolojik mücadele yürütmenin önemi açıktır. İkincisi, farklı sektörlerde çalışan işçileri sınıflaştırma ve işverenlerin (taşeron, kadrolu, geçici gibi) farklı statülerde çalıştırdığı işçileri sınıflaştırma, sınıf sendikacılığının kuvvetlenmesini gerektirir. Nihayet bu bağlamda başka önemli bir sorun, yeni liberal politikalar sayesinde ekmek yediğini düşünen (ihracatçı sanayi, turizm, ulaştırma sektörlerinde çalışan) emekçilere dünya sisteminin çıkmanın getirisini ve götürüsünü anlatma gereğidir.

Bütün bu birleştirme çabalarında en etkili araçlardan biri, gerçekçi ve ayrıntılı iktidar programıdır. Program, halk içindeki çelişkilerin çözüm yöntemlerini gösterebileceği gibi, emekçi iktidarının gerçekçi bir tasarı olduğunu kanıtlamak ve halkı birleştiren siyasî bir belge olarak gereklidir.

Kapitalist dünya sisteminin gadrini çeken bütün ülkelerin emekçileri olduğuna göre bunlar arasında uluslar arası dayanışma ve yardımlaşma potansiyeli mevcuttur. Ancak uluslar arası dayanışmayı anlamlı ve kudretli kılan, her ülkedeki emekçi sınıfının kendi ülkesindeki örgütlenmesi ve mücadelesidir. Zira mücadelenin odağı ülke içi sınıf mücadelesidir. Emperyalizme karşı etkili uluslar arası dayanışma, sınıf bilinçli sendikacıların ve işçilerin fikir ve tecrübe teati etmesi ile, çok uluslu şirkete karşı bir ülkede başlayan bir hareketi başka ülkelerdeki emekçilerin paralel hareketlerle (dayanışma grevleriyle, protesto eylemleriyle, boykotlarla) desteklemesi ile, ve merkez ülkelerin -rejimi nice olursa olsun- çevre

ülkelere emperyalist saldırılarına karşı çıkmakla yürütülür.

Emekçi halk iktidarının uygulayacağı çoğu politikaların (örneğin Emek Platformu programında savunulan birçok politikanın) bu iktidarı kapitalist dünya sisteminin merkezleri ile sürtüşmeye sokacağı bellidir. Dünya sisteminin merkezi öylesine bir ticaret hukuku ağı örmüştür ki kalkınma için uygulanacak en basit ve gerekli politikalar bile OECD kurallarının, Dünya Ticaret Örgütü anlaşmalarının ve Gümrük Birliği anlaşmasının ihlâlini gerektirir. Halk iktidarı, merkez ülkelerle çıkacak sürtüşmeleri emekçi halkın uzun vadeli menfaatlerine göre idare edecektir. Uluslar arası siyasette ve diplomaside bağımsızlaşan Türkiye’nin çok aktif olması gerekeceği açıktır. Türkiye nüfusu ve coğrafyasıyla merkez ülkelerinin etkili bir şekilde ticarî tecrit uygulayamayacağı bir ülkedir. Halkın iktidarı dünyada yeni dostluk temelleri üzerinde yeni ikili ticarî ilişkiler kurabilir. Türkiye’nin yabancı sermaye teminine zaten ihtiyacı yoktur. Fakat halk iktidarı başka sorunlarla karşılaşacaktır. Bu dünya sistemi içinde ticaret yapmakla ülkede sosyalist üretim ilişkilerini geliştirmek arasında çelişki yaşanacaktır. Mevcut geri üretim ve ihracat yapısı ile çok uluslu şirketlerin örgütlediği meta zincirlerine katılmaksızın merkez ülkelerin pazarlarına nüfuz etmek zordur. Bu çelişkinin çözümü, bir yandan hızlı bir teknolojik atılım ile merkez ülkelerden yüksek teknoloji yatırım malları ithalatına bağımlılıktan kurtulmak, öte yandan çevre ülkeleri ile ticareti geliştirmek olabilir.

Çok yüzeyinden değinebildiğimiz bu birkaç sorun, Türkiye’nin dünya sisteminden huruç projesini ciddiye alan hareketlerin görevlerinin kapsamı hakkında bir fikir vermektedir. Bu gibi sorunların çözümü üzerinde önceden hazırlıklı olmak, emekçi halk iktidarının başarısı için elzemdir. Türkiye’nin dünya sisteminin yoksullaştırıcı ve bağımlılaştırıcı etkisinden kurtulması için emekçileri örgütleme ve mücadelelerini birleştirip yönlendirme pratik görevinin yanı sıra, halkın iktidarını amacına ulaştıracak yetenekli kadroları hazırlama, araştırma ve bilgi biriktirme görevleri beklemektedir. ■

Kaynakça

- Develioğlu, F. (1995) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Frank, A. G. (1996) "The Underdevelopment of Development", *The Underdevelopment of Development* içinde, drl. S. C. Chew ve R. A. Denmark, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Fuzulî (2002) *Leyla ve Mecnun*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Insel, A. (2000) *Solu Yeniden Tanımlamak*, İstanbul: Birikim Yayınları.
- IP (2002) *İşçi Partisi Programı* <http://www.ip.org.tr/temel/program.htm>
- Kıvılcımlı, H. (2001) "Yurtta Sulh Cihanda Sulh (2)", *Kuvayı Milliye*, 5 (31): 3-26.
- Koç, Y. (2002) "Sendikal Hareket ve Bağımsızlık Mücadelesi" *Aydınlık*, 770: 35.
- Kozanoğlu, H. (2002) "Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı" *Doğu Batı*, 5(18): 55-64.
- Kuvayı Milliye* (2001) "Kaçan Moment, Tarihi Misyon, Görev", *Kuvayı Milliye*, 5 (30): 1-9.
- Marx, K ve F. Engels (1998) *Komünist Parti Manifestosu*, çev. Yılmaz Onay, İstanbul: Evrensel Basım Yayın
- ÖDP (2002) *Özgürlük ve Dayanışma Partisi Programı*, <http://www.odp.org.tr/partiprog.htm>
- Perinçek, D. (2002) "Cumhuriyet Devrimi İktidarı Projesi", <http://www.ip.org.tr/temel/politika/cdip.htm>
- Petras, J (1999) *The Left Strikes Back: Class Conflict in the Age of Neoliberalism*, Boulder, Colorado: Westview Press.
- Redhouse (1981) *Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*, İstanbul, Redhouse Press.
- Somel, C. (2001) "Küreselleşen Dünya'da Kalkınma", Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.
- Somel, C. (2002) "Yoksulluk Kader Değil Siyasettir" *TES-İŞ* dergisi, 5: 21-26.
- Türkay, M. (2002) "Üçüncü Dünya Varmıydı? Ulusal Kalkınma Mümkün Mü?" <http://www.antiimai.org/ba/mturkay1.htm>
- Türk Solu* (2002a) "Manifesto" *Türk Solu*, sayı 1 (1): ek.
- Türk Solu* (2002b) "Komprador Değil, Ulusal Sol!" *Türk Solu*, sayı 1 (2): 4-5.
- Wallerstein, I. (1995) *Unthinking Social Science: The Limits of Nineteenth-Century Paradigms*, Cambridge, Polity Press.